

Asia: VN/10164/2019

Lausuntopyyntö vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksesta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esitetään lisättäväksi uusi 2 momentti pykälään 4 a § Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Selkiyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten rajanvetoa? Jos ei, miten säännöstä tulisi muuttaa?

Kyllä

2. Esitetään säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Asiakasmitoitus on jo useassa kunnassa em. Silti esim. sijaishuollon sosiaalityöntekijä ei ehdi toteuttamaan juuri muuta kuin akuuttia työtä. Tämä johtuu siitä, että lastensuojelulaitoksissa ei pystytä turvaamaan lasten tilanteita, lapset esimerkiksi ovat paljon hatkoilla, tai heidän sijoittamistaan toiseen laitokseen tulee arvioida. Sosiaalityöntekijöitä työllistävät myös toistuvat lausuntojen laatimiset eri valvontainstansseille, joihin asiakkaat valittavat.

Mitoituksesta on apua resurssien arvioinnissa, mutta määrät eivät ole suoraan suhteessa työn vaativuuteen. Yksi kriisiytynyt asiakastilanne voi työllistää useaksi päiväksi. Mitoitus on kuitenkin tärkeä askel työntekijän oikeusturvan kannalta.

3 a. Vastaavatko 15 §:n täsmennykset tätä tavoitetta?

Ei

3 b. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Ei mitään, jos tervehdenhuollon toimijoita ohjaavat lait eivät velvoita. Psykiatria toteaa toistuvasti, että lapsen ongelma on kasvatuksellinen, ei psykiatrinen. Psykiatria ei kuule lastensuojelun kuvausta lapsen oirehinnasta lapsen arjessa. Tämä oirehdinta ei ole esille strukturoidussa psykiatrian osastohoidossa.

4. Ehdotuksessa esitetään säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta voimassa olevan lastensuojeluasian vireille tulon sijaan. Tavoitteena on, että tämä vahvistaisi sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin ensisijaisuutta. Onko ehdotettu sääntely tarkoituksenmukainen asetetun tavoitteen kannalta?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4

Lastensuojeluilmoitus on kentällä edelleen ensisijainen, vaikka pyyntö sosiaalihuollon tarpeen arvioimiseksi tulisi olla ensisijainen. Ilmoituksia lapsen tilanteesta tehdään ja kirjataan lastensuojeluilmoituksina, vaikka ne on tehty yhteistyössä vanhempien kanssa. Tämä vääristää myös tilastoja (vrt. lastensuojeluilmoitusten ja pyyntöjen tuen tarpeen arvioimiseksi määrät vuoden 2019 lastensuojelun tilastoissa).

Eri tyyppisten ilmoitusten perimmäinen luonne on vaikea asia käytännössä sisäistettäväksi. Vaatii sosiaalihuollon lainsäädännön syvempää tuntemusta, jota yhteistyökumppaneilla harvoin on.

5. Ehdotuksessa esitetään lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä säätämistä. Mitä käytännön vaikutuksia tällä sääntelyllä olisi?

Asiakkuuden päättämisen tulee olla hyvin perusteltu, mikä on hyvä lapsen oikeuksien näkökulmasta. Tämä tulee toivottavasti omaksi asiakastyön dokumentiksi, joka tulee erikseen täyttää sen sijaan, että asia mainitaan asiakassuunnitelmassa / ei missään.

6 a. Arvioitteko ehdotetun säädöksen johtavan käytännössä avohuollon palvelujen kehittämiseen?

Kyllä pääosin

6 b. Miten arvioitte tämän tavoitteen toteutuvan ehdotetun säännöksen avulla?

Hieman epäselväksi jää, mitä tämä käytännössä sisältää? Eroaako intensiivisestä perhetyöstä tai kotiin annettavasta perhekuntoutuksesta? Onko tämän tavoite nostaa huostaanoton kynnystä? Onko tämä palvelu velvoittava = tulee tarjota aina ennen huostaanoton valmistelua? Eli palauttaako hallinto-oikeus huostaanottohakemuksen, jos tätä palvelua ei ole käytetty? Tämä aiheuttaa kysymyksen lapsen oikeuksien näkökulmasta. Onko ensisijaista lapsen asuminen kotona aina, vaikka kasvuympäristö olisi vahingollinen. Huostaanottojen taustalla on niin vaikeaa lapsen tai vanhempien oirehdintaa, että kotona tehtävällä työllä ei usein voida tilannetta parantaa. Vanhempien mielenterveysongelmat (persoonallisuushäiriöt) ja päihteiden käyttö traumatisoivat lasta, vaikka kotona olisi tiivis tuki. Vaikuttavuusarvio olisi paikallaan. Jos tämä siirtää huostaanoton kynnystä eteenpäin, miten se vaikuttaa lasten tilanteen turvaamiseen.

7. Sijaishuoltopaikan valintaa koskevaa sääntelyä ehdotetaan täsmennettävän. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi aina arvioida yksilöllisesti lapsen etu, lapsen tarpeita vastaava kuntoutuksellinen osaaminen ja lapsen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja muun opetuksen sekä siihen tarvittavan tuen varmistaminen. Millaisia vaikutuksia näette ehdotetulla sääntelyllä olevan sijaishuoltopaikan valintaan ja sitä koskevaan päätöksentekoon? Onko pykälän sääntely asetettujen tavoitteiden näkökulmasta riittävä?

Näitä tekijöitä on arvoitu tähänkin asti. Ongelma on kysynnän ja tarjonnan suhde = lapsen tarpeisiin soveltuvia paikkoja ei löydy.

8. Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen tukemista ehdotetaan vahvistettavan erityisesti sijaishuollon aikana (49 a §, 50 §, 52 a §, 57 § ja 60 d §). Miten ehdotettu sääntely vastaa lapsen sijaishuollon aikaiseen tuen tarpeeseen perusopetuksen ja toisen asteen tutkinnon suorittamisessa?

Tukee sosiaalityöntekijän oikeutta tehdä avointa yhteistyötä opetustoimen ja kasvatustoimen kanssa.

9 a. Onko 49 a §:n sääntely vaativasta sijaishuollosta tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä pääosin

9 b. Mitä käytännön vaikutuksia ehdotuksella olisi?

Lasten tarve vaativaan sijaishuoltoon on suuri. Samantyyppisesti oirehtivien lasten hoitaminen keskitetyksi tietyissä yksiköissä on kuitenkin ongelmallinen alakulttuurien näkökulmasta. Kehittäisimme enemmän lapsen vaativan sijaishuollon järjestämistä hänen alkuperäisessä sijoituspaikassaan = lisäresurssointi ja moniammatillinen tuki lapsikohtaisesti integroituna lapsen silloiseen sijoituspaikkaan.

Ero muuhun sijaishuoltoon on häilyvä. Erillisen vaativan laitoshoidon kulttuurin syntyminen sisältää useita riskitekijöitä ja kustannusvaikutuksia, jotka tulee tunnistaa.

10. Selkeyttääkö ehdotettu muotoilu erityisen huolenpidon jakson hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 10

Lapsen sijoituspaikan säilyminen EHO:n 90+90 aikana? Johtaako pitkä EHO-jakso väistämättä aina myös sijaishuoltopaikan vaihtumiseen. Säilyykö lapsen alkuperäinen sijoituspaikka pitkän EHO:n rinnalla.

11 a. Vastaako ehdotettu muotoilu näihin tavoitteisiin?

Kyllä

11 b. Millaisia vaikutuksia erityisen huolenpidon jakson pidentämisellä olisi?

Lapsen tilanteen muuttaminen on realistisempaa 180 päivän kuin 90 päivän aikana. Ehonkin ongelma on se, että voimakkaasti oirehtivat nuoret ovat samassa paikassa ja verkostoituvat.

12. Erityisen huolenpidon jakson päätöksenteko: Millaisia vaikutuksia olisi nykyisen päätöksentekorakenteen (30 + 60 vrk) muuttamisella siihen, että jatkossa yksi päätös mahdollistaisi enemmillään 90 vuorokauden erityisen huolenpidon jakson ja sen jälkeen tarvittaessa enimmillään toisen 90 vuorokauden jakson?

Helpottaa sosiaalityöntekijän työtä. Mutta lausuntojen saaminen on pitkä prosessi ja EHO-jaksojen aloitukset viivästyvät tämän vuoksi.

13. Onko ehdotettu erityisen huolenpidon asumisyksiköiden henkilöstöresurssi (59 a §) riittävä?

Kyllä

Vapamuotoiset huomiot kohdasta 13

Työntekijämäärän lisäämien ei riitä. Lastensuojelulaitoksilla on jo nyt suuria vaikeuksia rekrytoida osaavaa koulutautunutta henkilökuntaa, ja alalla on suuri vaihtuvuus. Nykyinen koulutus ei anna riittäviä valmiuksia vaatimaan sijaishuoltoon. Kansalliset koulutusstandardit puuttuvat. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opetusohjelmissa lastensuojelun opetuksen sisältö ja laajuus vaihtelevat hyvinkin paljon. Lastensuojelun opetuksen yhteisenä viitekehysenä on lastensuojelulaki. Riittävän sijaishuollon erityisosaamisen takaamiseksi tarvitaan täydentäviä opintoja. Erityisesti sosiaalityön ja sijaishuoltoyksiköiden yhteyttä ja yhteistyötä on vahvistettava. Sijaishuollon eri ammattiryhmille tarvitaan erikoistumiskoulutus parantamaan palveluiden integraatiota ja niiden tehokkaampaa jalkauttamista sijaishuollon laitoksiin.

14 a. Onko ratkaisu tarkoituksenmukainen?

Kyllä

14 b. Mitä vaikutuksia sillä olisi?

Tällä rajauksella vahvistetaan sitä, että EHOa tarjoavissa yksiköissä on tosiasiaassa vaadittava osaaminen ja turvataan lapsen oikeus perusopetukseen myös EHO:n aikana.

15. Miten 11 luvun säännökset rajoituksista toteuttavat sijaishuollossa olevien lasten perus- ja ihmisoikeuksia?

Hyvin. Mutta niiden tulkinta (EOAM, Hallinto-oikeudet) estävät lasten suojelun. Rajoituksia tarkastellaan liikaa siitä näkökulmasta, onko lastensuojelun tarkoitus ollut rangaista lasta. Rajoitustoimenpiteiden käyttäminen on ensisijaisesti lapsen suojelua.

Säätelyä on riittävästi, mutta se ei itsessään turvaa oikeuksien toteutumista. Tulkintakehys on asia, jota pitäisi arvioida.

63 § Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

Päätöksenteon näkökulmasta hyvin. Yhteydenpidon rajoituksen perusteiden osalta, koska niitä ei ole muutettu, lapsen suojelu ei aina toteudu. Yhteydenpidon rajoituksen perusteissa ei määritellä lojaliteettiristiriitaa lasta traumatisoivana ja yhteydenpidon rajoitusta edellyttävänä tekijänä.

65 § Aineiden ja esineiden haltuunotto

Tarpeellinen tarkennus.

66 § Henkilöntarkastus

Tulisi tarkentaa lapsen riisuttamisen näkökulmasta. Metallinpaljastimella ei löydetä päihdyttäviä aineita.

68 § Kiinnipitäminen

Hyvä tarkennus.

69 § Liikkumisvapauden rajoittaminen

Maksimi 90 päivää (ja tulkintojen mukainen päätösten ketjuttamisen lainvastaisuus) on joissain tilanteissa liian lyhyt aika: lapsi altistaa itseään ”kroonisesti” seksuaaliseen häirintään / hyväksikäyttöön, esim. lievän kehitysvamman tai muuten heikkojen itsensä suojelun taitojen vuoksi. Tietyt käyttäytymismallit eivät poistu 90 päivässä. Tulisi olla mahdollista rajoittaa lapsen liikkumisvapautta osittain pidemmän aikaa kuin 90 päivää, esim. mahdollista rajoittaa lapsen yksin liikkumista ilta-aikana tai tietyille alueille. Tai rajoittaa lapsen mahdollisuutta itsenäiseen liikkumiseen esim. yhteen tuntiin koulumatkojen lisäksi.

69 a § Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

Poliisin velvollisuus virka-avun antamiseen puuttuu. Saako tätä kuljetusta turvaamaan käyttää yksityistä vartiointiyritystä (kuljetus toteutuu silti ko. pykälän mukaisesti esim. sijaishuoltoapaikan autolla), esim. ajamaan kuljetusta toteuttavan ajoneuvon perässä?

Palauttamisen olosuhteet, työnjako (virka-apusäännös) ja toiminnan eettisyys vaatii lisää tarkastelua.

70 § Eristäminen

Rajaus 4 tuntiin hyvä. Ottaako terv.huolto vastaan, jos neljä tuntia ei ole riittävä lapsen rahoittumiselle?

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Hyvä täydennys lapsen suojelun näkökulmasta.

17 a. Toteuttaako säännös tätä tavoitetta?

Kyllä

17 b. Millaisia vaikutuksia ehdotetulla 71 §:ssä säädetyillä erityisillä rajoituksilla näette olevan lapsen päihdehoidon ja -kuntoutuksen toteuttamiseen?

Hyvät lisäykset, turvaavat lapsen hoidon ja tukevat kuntoutumista EHO:n aikana

18. Miten 69 a §:ssä ehdotetut muutokset mahdollistavat luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen?

Eivät täysin mahdollista. Poliisin läsnäololla yleensä rauhoittava vaikutus, mutta poliisi ei mielellään anna virka-apua näihin tilanteisiin.

19. Miten tehokkaasti ehdotettu 73 §:n mukainen säännös toteuttaa eristämisen täytäntöönpanon valvontaa?

Tehostaa entisestään.

20. Miten tehokkaasti ehdotettu 74 §:n säännös kirjaamisvelvoitteesta ja toimittaminen kuukausittain aluehallintovirastoon toteuttaa rajoitustoimenpiteiden valvontaa?

Tehostaa entisestään. Antaa aluehallintoviranomaisille myös näkökulmaa siihen, mitä lastensuojelun todellisuus on suhteessa lasten vaikeahoitoisuuteen.

21. Ovatko ehdotetut jälkihuollon sisältöä koskevat täsmennykset riittäviä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 21

Velvollisuus jälkihuollon valmisteluun vuosi ennen jälkihuollon alkamista on hyvä lisäys. Jälkihuollon näkökulmasta on tärkeää, että siirtyminen tapahtuu hyvin valmistellusti. Lapsen näkökulmasta orientoi häntä tulevaan ja voi olla motivoiva oman tilanteen muuttamiseksi. Sijaishuollon sosiaalityöntekijän kannalta on välillä haastavaa valmistella jälkihuoltoa, jos nuori on koko ajan hatkassa tai tilanne on muuten epävarma, esim. sijoituspaikan muuttaminen tai EHO vielä ennen kuin nuori täyttää 18 -vuotta.

22. Ehdotetaan säädettäväksi uusi laki valtion lastensuojelulaitoksista ja täsmennettävän valtion lastensuojeluyksiköiden tehtäviä vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroituna palveluna. Valtion lastensuojeluyksiköiden tehtävänä olisi vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroidun palvelun, erityisen huolenpidon sekä lastensuojelun jälkihuollon järjestäminen. Vastaisiko ehdotetun lain 2 § vaativan sijaishuollon tarpeisiin?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 22

-

23 a. Pykälä x tai pykälät x-x §:t ovat hyvät ehdotetussa muodossa.

-

23 b. Muutosehdotus pykälään x:

-

23 c. Muutosehdotus pykälän x perusteluihin:

-

Vuoristo Niina
Turun ammattikorkeakoulu Oy